

dr. Herta Maurer-Lausegger

DRABOSNJAKOVA PASIJONSKA IGRA NA KOROŠKEM IN ČASOPIS *MIR* (1882–1920)

UVOD

Uprizoritve Drabosnjakovega pasijona so bili kulturnozgodovinsko pomembni dogodki, ki so imeli kulturni in religiozni namen, skrbeli so tudi za stik s slovenskim jezikom in kontinuiteto slovenske besede Koroškem. V letih 1842, 1862 in 1888 so bile ustanovljene tri koroške slovenske igralske družbe, ki so uprizarjale pasijonsko igro Andreja Schusterja Drabosnjaka (1768–1825). Ljudski ustvarjalec iz Zgornjih jezerc pri Kostanjah je deloval v času klasičnega bukovništva. Njegov opus sestavljajo trije žanri: ljudska dramatika (verske ljudske igre), ljudsko slovstvo (apokrifni molitveniki, ljudske knjige) in ljudsko pesništvo (verzifikacije, pesnitev) idr. Besedila so ohranjena bodisi rokopisno ali v tisku, nekaj se jih je izgubilo. Igra o izgubljenem sinu, dve različici pastirske igre in trije apokrifni molitveniki (sešitek treh apokrifnih bukvic) so bili leta 1992 strokovno potrjeni kot Drabosnjakovi avtografi.⁷⁸ Izvirnik pasijonske igre ni ohranjen, obstajajo mlajši prepisi oz. priredbe.⁷⁹

Premalo je raziskano, kdaj, kje in v kakšnih okoliščinah so ljudske igralske družbe v 19. in v začetnem obdobju 20. stoletja uprizarjale Drabosnjakov pasijon, še manj so nam v zavesti odmevi na prireditve v javnih občilih. Kulturno življenje koroških Slovencev je bilo nenehno pod vplivom germanizacije. Slovensko katoliško izobraževalno društvo s Kostanj leta 1908 poroča o močnem pritisku s strani nemških liberalcev. Glavni vodja »freigeistov« je bil priseljeni nemškonacionalni nadučitelj, ki so se ga ljudje bali in hodili »za njim kot bicej za soljo«.⁸⁰ V teku desetih let so liberalci s Kostanj pregnali »tri lastne dušne pastirje in zaničevali dva druga, ki sta župnijo oskrbovala; vidi se torej, da so kostanjski naprednjaki v tej zadevi res strokovnjaki. Komaj smo dobili lastnega dušnega pastirja, že jim ni več po volji«⁸¹, piše v *Miru*.

⁷⁸ Prim. Maurer-Lausegger (1992, 2018). Nahajajo se v Kotnikovi zbirki Koroške osrednje knjižnice dr. Franca Sušnika Ravne na Koroškem.

⁷⁹ Več o Drabosnjaku in njegovem opusu prim. Maurer-Lausegger (2022).

⁸⁰ Prim. *Mir* (18. 1. 1908) 27, št. 3, str. 18. Bicej = ovčica.

⁸¹ *Mir* (21. 3. 1908) 27, št. 12, str. 75.

Kostanjško izobraževalno društvo je bilo tudi pod močnim političnim pritiskom, kar nam razodeva društveno poročilo iz leta 1909: »Z ogorčenjem je občni zbor vzel na znanje, da ima društvo v našem županstvu nasprotnika, ki skuša naše društvo pred c. kr. politično oblastjo spraviti v slabo luč. Od druge strani pa nas tlači c. k. finančna oblast z globami [...].«⁸² Županstvo je bilo takrat v liberalnih rokah in je veljalo za vzorno, saj sta ga ščitila »slavna c. kr. politična oblast in deželni odbor.«⁸³ Društveno delovanje je potekalo v težkih okoliščinah in deloma na skrivaj. Ponovno so društvo na Kostanjah oživili 29. marca 1925. Imelo je 60 udov, ki so v tem tistem času »prečitali 657 knjig.«⁸⁴ V Lipi nad Vrbo in Štebnu pri Maloščah so bile razmere za igralsko dejavnost ugodnejše, kar se je kazalo v številu in pogostnosti pasijonskih prireditev. V tem prispevku se omejujemo na poročanje o uprizarjanju Drabosnjakovega pasijona v časopisu *Mir*: glasilo koroških Slovencev (1882–1920).⁸⁵

RAZLIČICE DRABOSNJAKOVEGA PASIJONA IZ 19. STOLETJA

Ohranjenih je več rokopisnih različic oz. priredb Drabosnjakove pasijonske igre, ki so nastale v 19. stoletju.⁸⁶ Izvirnik (z letnico 1818) velja za izgubljenega, obstaja pa nepopolna, prav tako z letnico 1818 datirana različica. Avtorica tega prispevka si je leta 2019 v Rokopisni zbirki Narodne in univerzitetne knjižnice v Ljubljani podrobneje ogledala nepopolni, deloma poškodovani koroški slovenski rokopis z naslovom *Komedja od zaliga grenkjeiga terplenja inv Smerti Jesusa Kristufa nashjga luvbesnjveiga Gofpuda inv odrefhenika. 1818*. Skrajšani naslov, manjkajoči predgovor, ožje regionalne/lokalne narečne značilnosti, grafična podoba, podčrtana imena nastopajočih in podčrtane didaskalije potrjujejo, da gre za rokopisno različico pasijonske igre Andreja Schusterja Drabosnjaka neznane roke. Ime zapisovalca ni zabeleženo. Dokument je oblikovan tako, kot je skrajšana, prav tako neobjavljena različica izvirne Drabosnjakove pastirske igre *Giern Shpil*, t. i. Singerjev izvod. Oba rokopisa – pasijon in izvod pastirske igre – sta skrajšani različici Drabosnjakovih iger in slonita na obstoječih, obsežnejših Drabosnjakovih igrskih besedilih.⁸⁷

⁸² *Mir* (20. 2. 1909) 28, št. 8, str. 47.

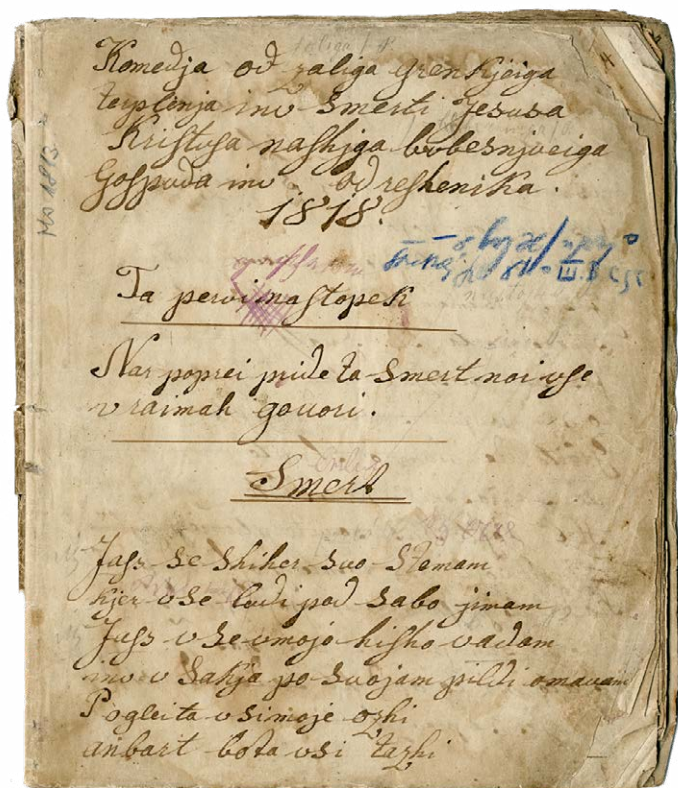
⁸³ *Mir* (27. 2. 1909) 28, št. 9, str. 53.

⁸⁴ *Koroški Slovenec* (8. 4. 1925) 5, št. 14, str. 2.

⁸⁵ Tematika Drabosnjakov pasijon in glasilo *Koroški Slovenec* : list za politiko, gospodarstvo in prosveto (1921–1941) bo obravnavana v naslednji številki.

⁸⁶ Kulturno zgodovino ljudske igre obravnava Kuret (1958). Drabosnjakove pasijonske igre ne smemo zamenjati z njegovim Marijinim pasijonom, ki ni ljudska igra. Prim. Lausegger (1990). Pripombe glede neupoštevane literature o ljudskem gledališču v knjižni oceni ne bi bile potrebne (prim. Fikfak 1991: 228).

⁸⁷ Prim. Maurer-Lauegger (2022: 403).

Komedija od zeliga grenkjeiga terpenja ino smerti Jesusa Kristusa nashiga lvesnjaveiga Gospuda ino odrefhenika 1818.
Faksimile – rokopis pasijona 1818. Vir: Rokopisni oddelek NUK Ljubljana, signatura Ms 1813.

Najstarejši, neokrnjeni primerek pasijonske igre Andreja Schusterja Drabosnjaka *Komedija od zeliga grenkiga terpenja ino smerti Jesusa Kristusa nashiga lubiga Gospuda*. Popisano od Andreja Drabosnjaka eniga paura v Korantane, is nemzhiga v koroshko shpraho v rajme napraulano v letu 1818. je popisano od leta 1841, datiran z letnico 1841.⁸⁸ Kot prepisovalec je podpisan Josef Schöffmann, po katerem je rokopis poimenovan Schöffmannov rokopis. Jezikovna podoba igre je Drabosnjakova, v grafijo je posegla roka prireditelja oz. prepisovalca. Igra visokega formata (36 cm x 21,8 cm) vsebuje 81 rokopisnih strani.⁸⁹ Nadalje Kotnik navaja izvod z naslovom *Komedija od zeliga grenkiga terpenja ino smerti Jesusa Kristusa nashiga ljubiga shpraho v rajme napravljano v letu 1818*. Doli

⁸⁸ Prim. Kotnik (1907: st. 38).

⁸⁹ Dimenzije po fotokopiji rokopisa. Na naslovnici spodaj je naknadno dodano »45 Blätter«, tj. 45 listov.

*pišano od Anton Unikarja eniga kaišhlarja St. Ruprati per Zilovzi v lete 1854, ki ga je leta 1854 prepisal »Anton Unikar, kajžlar iz Šentruperta pri Celovcu«. Grafija se razlikuje od različice iz leta 1841, a je bližja Drabosnjakovemu načinu zapisovanja. V različici z letnico 1881 je podpisan Janez Tepan s Kostanj: *Komedija od Terplejnja našiga Gospuda Jezusa Kristusa. Prepisane so bile te bukve na Gozdanjah u letu 1881 od Janeza Tepan.*⁹⁰ Vsi trije rokopisi so velikega visokega formata, med seboj se razlikujejo. Nahajajo se v zapuščini Vatroslava Oblaka, hrani jo Strokovna knjižnica za vzhodnoevropsko zgodovino in slavistiko dunajske univerze.⁹¹ Schöffmannov (1841) in Unikarjev rokopis (1854) vsebujeta predgovor, Tepanov (1881) ga nima.*

Drabosnjakov pasijon je bil prisoten med koroškim ljudstvom. Trstenjak piše, da mu je prof. Josip Lendovšek iz Beljaka poslal »četiri rokopise, takozvane 'komedije od zeliga grenkiga terplenja ino smerti Jezusa Kristusa'«⁹². Navaja omenjene tri rokopise in prepis Tomaža Aichholzerja (1888): »Prvi je to komedijo prepisal J. Š. (Josef Schöffman) leta 1841, drugi prepisovatelj je Anton Unikar, kajžlar pri Sv. Rupertu l. 1854, tretji prepisovatelj je Janez Tepan na Gozdanjih z leta 1881 in končno četrti prepisovatelj je Tomaž Aichholzer z leta 1888. Ti prepisi so torej iz raznih dob in nam pričajo, da koroški naši kmetje radi prepisujejo Drabošnjakovo komedijo.«⁹³

IGRALSKÉ DRUŽBE IN DRABOSNJAKOV PASIJON: 19. STOLETJE IN ČAS DO 1920

Uprizoritve Drabosnjakove pasijonske igre, pri kateri je sodelovalo mnogo domačinov in ljudi iz bližnje okolice, so zahtevale temeljite priprave, za katere so skrbele igralske družbe. Najstarejša, matična, je začela delovati na Kostanjah, kasneje sta se ji pridružili še igralski družbi v Štebnu pri Bekštanju in Lipi nad Vrbo.

Igralska družba na Kostanjah

Igralska družba na Kostanjah je bila po Kotniku ustanovljena pred letom 1842. Na pobočju pri Žvanu je imela lastno leseno zgradbo v ugodni legi, predvsem, kadar so uprizarjali pasijonsko igro.⁹⁴ V tej bajtici je imela »spravljene vse priprave: oder, križ, obleko in dr.«⁹⁵ Po Zablatniku je še pred poldrugim desetletjem pri Žvanu v Črezpolju pri Kostanjah stal »nekdanji oder za Drabosnjakov

⁹⁰ Prim. Kotnik (1907: 38–39).

⁹¹ Prim. Kotnik (1910: 6).

⁹² Trstenjak (1892: 194).

⁹³ Trstenjak (1892: 195).

⁹⁴ Prim. Kotnik (1907: st. 151 in st. 143–144).

⁹⁵ Trstenjak (1892: 196). Več rokopisov na tem mestu ne moremo omeniti.

pasijon, poseben skedenj z odprtim gumnom, ki so mu pravili 'pinja' (po nemški besedi Bühne).«⁹⁶

Podatki o začetkih uprizarjanja pasijona na Kostanjah v literaturi niso enotni. Trstenjak navaja, da so Kostanjčani začeli »Drabosnjakovo komedijo« uprizarjati okoli leta 1842, nato pa vsako sedmo ali deseto leto.⁹⁷ Pri Kotniku preberemo, da pasijona niso igrali le vsako sedmo ali deseto leto, ampak pogosteje.⁹⁸ Po Zablatniku so Drabosnjakov pasijon iz leta 1818 »uprizorili na Kostanjah prvič leta 1826, eno leto po Drabosnjakovi smrti. Od tedaj pa so ga Kostanjčani igrali v rednih presledkih več kot sto let, do leta 1933, po večkrat v postnem času ne samo doma, ampak tudi drugod – na Gurah, v Rožu, Podjuni, pri Zilji in celó v Kanalski dolini.«⁹⁹

Po Kotniku so igralci leta 1842 na Kostanjah uprizorili Drabosnjakov pasijon, pri katerem so sodelovali kmetje in njihovi sinovi ter preužitkarji. Zato Kotnik domneva, da je navedeni rokopis iz leta 1841 (tj. Schöffmannov rokopis) nastal v ta namen.¹⁰⁰ V Miru so bila marca 1886 najavljene uprizoritve Drabosnjakovega pasijona na Kostanjah: »Na Gozdanjah nad Vrbo (Köstenberg), bo letos *Igra Kristusovega trpljenja* 25. in 28. marca in 4., 11. in 18. aprila, vselej od ½ 2. do 6. ure popoldne. Slovenci! pridite pridno gledat!«¹⁰¹

Po pripovedovanju župnika Antona Oblaka Trstenjak potek pasijonske igre na Kostanjah opiše takole: »Gospod župnik Anton Oblak videl jih je igrati in pravi, da so nekateri prav izvrstno igrali, tako n. pr [sic!] Gregor Vakonik, po domače Pek iz Črešnje (Kristus), Andrej Käfer, po domače Šober iz Črešnje (Peter), Jurij Lepušič, po domače Sončnik na Korenu (Judež). [...] Grozovit je spreved na Kalvarijo. Velikaši vsi na konjih — okoli 10 do 12 — spremljajo obsojenega Kristusa na Kalvarijo. Stotnik zakliče: 'Ali ste kristijani, odkrijte se' i. t. d. [...]. Igralci govoré v narečju, kostume imajo malo čudne in starikave, tako da so meščanom, ki hodijo gledat te igre, bolj smešne, izimši nekoliko prizorov, za kmete pa imajo globok pomen, ker se udeležujejo igre s pobožnim duhom in veliko radovednostjo.«¹⁰² Dalje navaja, da je bilo igralcev okoli 40, nekateri so predstavljali več oseb. Pasijon so si ogledali gledalci, ki so prišli od vseh krajev. Vstopnina je običajno znašala 20 krajcerjev. Predstave so bile dobro obiskovane,

⁹⁶ Zablatnik 1984: 102.

⁹⁷ Prim. Trstenjak (1892: 196).

⁹⁸ Prim. Kotnik (1907: st. 142).

⁹⁹ Zablatnik (1984: 101–102). Podrobnosti bi bilo treba še raziskati.

¹⁰⁰ Prim. Kotnik (1907: st. 141); Kotnik še omenja, da so po Vatroslavu Oblaku v Svečah v Rožu pasijon uprizorili že leta 1840.

¹⁰¹ *Mir* (25. 3. 1886), 5, št. 6, str. 48.

¹⁰² Trstenjak (1892: 196).

saj je bilo vsakič od 200 do 300 goldinarjev dohodkov. Denar so namenili cerkvenim potrebam (gradbena dela ali popravljanje domače cerkve).¹⁰³

Igralska družba v Štebnu pri Bekštanju

Po Zablatniku so v Maloščah [danes Bekštanj] Drabosnjakov pasijon začeli igrati okoli leta 1860.¹⁰⁴ Tamkajšnja igralska družba je bila po Kotniku ustanovljena leta 1862.¹⁰⁵ Uprizoritve pasijona so bile sprva na Škocijanski gori, kjer je stal velik lesen oder,¹⁰⁶ pozneje v Štebnu pri Bekštanju. V pismu, ki ga je župnik Jurij Jerman iz Štebna pri Bekštanju »13. svečana 1906« naslovil na Kotnika, je zabeleženo, da so se v župniji pasijonske igre »igrale gotovo že pred 50 leti, in sicer na St. Kocijanski gori, kjer je bil nalašč za igro pripravljen oder ali ,pinja', kakor so tukaj rekli – precej velika stavba s streho.«¹⁰⁷ Igralska skupina je s pasijonsko igro gostovala tudi »na Ziljski Bistrici, v Žabnicah in Št. Jakobu v Rožu.«¹⁰⁸

Da so v Štebnu pogosto uprizarjali pasijon, pričata najavi iger v *Miru* leta 1905 in 1911: »Predstava trpljenja Jezusa Kristusa, katero priredi vsako drugo ali tretje leto naša požarna bramba v Štebnu, katere doneski se porabijo za požarno orodje in nekaj tudi za cerkev, se bo predstavljala na cvetno nedeljo in velikonočni ponedeljek ob 3. uri popoldne v Štebnu pri Bekštanju.«¹⁰⁹ Za redno uprizarjanje pasijona v Štebnu so skrbeli gasilci. Štebenčani so leta 1911 v *Miru* ponovno vabili na uprizoritev: »*Pasijonska igra*. Po presledku petih let se bo zopet predstavila igra 'Trpljenje in smrt Jezusa Kristusa' v Štebnu na tistem mestu kakor prejšnja leta 1. na cvetno nedeljo, 2. velikonočni ponedeljek, 3. na belo nedeljo; začetek ob 2. uri popoldne. Železnična postaja Št. Štefan-Malošče. Čisti dobiček se da za gasilno orodje in cerkvi.«¹¹⁰ Poročanja o štebenskih pasijonskih uprizoritvah v gasilu *Mir* nismo zasledili.¹¹¹

Igralska družba v Lipi nad Vrbo

S Kostanj se je nekaj Kostanjčanov preselilo v župnijo Lipa nad Vrbo,¹¹² kjer je leta 1888 v Tmari vasi začela delovati tretja – lipška igralska družba.¹¹³ Uprizoritve pasijona v Tmari vasi so bile najavljene v *Miru*: »*Naznanilo*. V Tmarej vesi

¹⁰³ Prim. Trstenjak (1892: 196).

¹⁰⁴ Prim. Zablatnik (1984: 103).

¹⁰⁵ Prim. Kotnik (1907: st. 151).

¹⁰⁶ Prim. Kotnik (1907: st. 144).

¹⁰⁷ Jerman (1906). Pismo se nahaja v Kotnikovi zbirki na Ravnah na Koroškem.

¹⁰⁸ Zablatnik (1984: 103). Podrobnosti bi bilo treba raziskati.

¹⁰⁹ *Mir* (10. 4. 1905) 24, št. 15, str. 90.

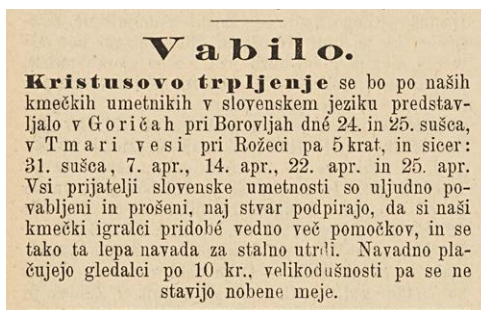
¹¹⁰ *Mir* (1. 4. 1911) 30, št. 13, str. 88.

¹¹¹ Več o pasijonskih igrah v Štebnu prim. Ruhdorfer 2007.

¹¹² Prim. Trstenjak (1892: 196).

¹¹³ Prim. Zablatnik (1984: 103).

Lipovske fare pri Rožece se bo v *slovenskem jeziku* igralo '*Kristusovo trpljenje*' v dneh 11., 18., 19. in 25. marca. Igralo bo 34 oseb. Predstava traja tri ure in se začne vselej ob pol dveh popoldne. Ustopnina je 10 kr. Čisti dohodek je namenjen za cerkvi Lipovsko in Šmešvavsko. Slovenci pridite gledat in poslušat! *Igralni odbor*.¹¹⁴ Lipška družba je razvila močno kulturno dejavnost in je s pasijonsko igro slovela daleč po Koroškem. Nastopala je tudi v drugih krajih, npr. 24. in 25. marca 1889 v Goričah pri Borovljah, kjer je igra pritegnila mnogo obiskovalcev in pridobila 500 forintov čistega dobička.¹¹⁵ Istega leta je bilo še pet uprizoritev v Tmari vasi pri Rožeku, in sicer 31. marca ter 7., 14., 21. in 25. aprila. Vabila so bila objavljena v dveh zaporednih številkah *Mira*:¹¹⁶

Vabilo. Kristusovo trpljenje, Goriče pri Borovljah in Tmara vas pri Rožeku, 1889. Faksimile vabila (Goriče, Tmara vas).

Vir: *Mir* (10. 3. 1889) 8, št. 5, str. 42.

Vabilo. Kristusovo trpljenje, Tmara vas pri Rožeku, 1889. Faksimile vabila (Tmara vas).

Vir: *Mir* (25. 3. 1889) 8, št. 6, str. 54.

¹¹⁴ *Mir* (10. 3. 1888), 7, št. 5, str. 40.

¹¹⁵ Prim. Kotnik (1907: st. 146–147).

¹¹⁶ Prim. *Mir* (10. 3. 1888), 7, št. 5, str. 40; *Mir* (25. 3. 1889) 8, št. 6, str. 54.

Lipška igralska družba je leta 1890 pasijonsko igro uprizorila po dvakrat v Podturju in v Čačah v Ziljski dolini. Najavo prireditev najdemo v *Miru*: »Oznani-
nilo. Od znane družbe *Lipške* se bo igralo *Kristusovo trpljenje* Podturjem v Zilski
dolini IV. postno nedeljo 16. marca in na god sv. Jožefa ali 19. marca. V *Čačah* na
tiho ali V. postno nedeljo 23. marca in na god Marijinega oznanjenja 25. marca.
Povsod se zečne igra o 2. uri popoldne. Odraščeni plačajo vsak po 20 kr., otroci
10 kr.«¹¹⁷

O dogodku v Podturju je v *Miru* objavljeno obširno poročilo: »Na četrto po-
stno nedeljo predstavljala je v naši vasi pri g. Orašu znana Lipška družba Kri-
stusovo trpljenje. Ta družba ima 32 udov in vsi so jako dobro izurjeni igralci.«¹¹⁸
Poročilo povzema vsebinska težišča Kristusovega trpljenja, poudarja pa tudi po-
učni, krščanski namen razmišljanja o Kristusovem trpljenju: »Postni čas je sveta
cerkev odločila, da preiščujemo trpljenje Kristusovo in si iz njega posnemamo
potrebne nauke. Kdor se je pri tej predstavi spominjal, da je tako grozne in stra-
šne muke nekdanj res trpeti moral naš Zveličar sam, da bi nas rešil greha in nam
zopet pridobil milost božjo, ta je pač čutil, kako veliko hvalo smo dolžni našemu
Gospodu in da pač nimamo uzroka biti nezadovoljni, ako pridejo tudi čez nas
razni križi in težave.«¹¹⁹ Ker je igra poučna, bi bilo želeti, »da bi se Kristusovo
trpljenje predstavljajo po vsem Slovenskem, in da bi se teh predstav udeleževa-
li Slovenci radi in v spomin pobožnim namenom«, ¹²⁰ beremo v poročilu. Pisec
navaja, da je poizvedel, da je »besede za to predstavo« (prepis je imel v rokah)
sestavil »neki preprost kmet v Maloščah pred kakimi 30 ali 40 leti. Pisana je igra
v narečji, kakor se govori okoli Blaškega jezera in ob Dravi; nahaja se pa v njej
tudi mnogo nemških in precej robotih izrazov. Ti bi se morali na vsak način od-
straniti in z lepimi slovenskimi nadomestiti in sploh vsa igra preložiti na jezik,
kakor se nahaja v knjigah.«¹²¹ V tem primeru zagotovo ne gre za besedilo kmeta
iz Malošč, temveč za priredbo oz. različico Drabosnjakovega pasijona. Kotnik
navaja, da v Lipi nad Vrbo in v okolici Bekštanja pasijon še uprizarjajo, v obeh
krajih je ohranjenih več prepisov.¹²²

Marca 1892 je lipška igralska družba s pasijonom gostovala v Tinjah. Prire-
ditev je bila najavljena v *Miru*. Glasilo poroča, da je lipška igralska družba 25. in
27. marca v Tinjah uprizorila »igro Kristusovega trpljenja«. Nekatere ženske iz
tinjske okolice so se igri posmehovale in se nevljudno vedle: »Grajati pa moram
nektere ženske iz Tinjske okolice, ki so se pri celem igri smejale in tako nespodob-

¹¹⁷ *Mir* (10. 3. 1890) 9, št. 5, str. 45.

¹¹⁸ *Mir* (25. 3. 1890) 9, št. 6, str. 49.

¹¹⁹ *Mir* (25. 3. 1890) 9, št. 6, str. 50.

¹²⁰ *Mir* (25. 3. 1890) 9, št. 6, str. 50.

¹²¹ *Mir* (25. 3. 1890) 9, št. 6, str. 50.

¹²² Prim. Kotnik (1907: st. 38).

no obnašale, kakor da bi bile v gledišču. Taki ljudje bi bili seveda rajši na plesišču in pri posvetnih veselica, kakor pri resnobni, pobožni igri.«¹²³ Pisec obžaluje, da je prišlo manj ljudi kot, je bilo pričakovano, mnogo ljudi pa si je igro ogledalo od daleč, da jim ni bilo treba plačati vstopnine. Piše: »Tudi se je veliko število gledalcev iznebilo majhnega plačila 10 ali 20 kr. s tem, da so si igro od daleč, zunaj igrališča ogledovali. Igralci imajo tudi svoje stroške za pot, igralna oblačila, živež itd. Žalostno je, in znamenje mrzlega srca in posvetnega duha, da imajo ljudje denarje za ošabno obleko, posvetne in zapeljive veselice in druge nepotrebne reči, a za pobožne reči se jim denarja škoda zdi. Zategadelj se nam ni čuditi, da so vrli igralci svojo nevoljo očitno na znanje dali.«¹²⁴ Nastop igralcev pa je ocenjen pohvalno: »Igralci iz Lipške fare nad Vrbo, ki so že daleč po slovenskem Koroškem znani, izvršili so svojo nalogo izvrstno. Posebno Kristus je vse hvale vreden. S svojo resnostjo je ganil srca gledalcev. [...] Igrali so tako lepo in ginljivo, da si videl marsikoga solznih očij, ako je premišljeval, kako grozovito je moral naš Odrešenik šele v resnici trpeti.«¹²⁵

Marca 1893 so lipški igralci Krisusovo trpljenje uprizorili v Škocijanu v Podjuni. Igra je bila najavljena v *Miru*: »*Kristusovo trpljenje* se bo v dneh 25. in 26. sušča predstavljalo v Št. Kancijan u Podjunske doline. Začetek ob 2. uri popoldne. Igralci pridejo iz Lipe nad Vrbo, ki so že na raznih krajih pokazali svojo spretnost. Plačajo odraščeni po 20 kr., otroci po 10 kr. Igralni odbor Slovence uljudno vabi, naj pridejo od blizu in daleč gledat to lepo igro. *Igralni odbor*.«¹²⁶ Že leto kasneje, marca 1894, so lipški igralci vabili na uprizoritev pasijona v Kožentavri: »*Kristusovo trpljenje* se bo predstavljalo dne 18. in 19. sušča ob 2. uri popoldne (če bo lepo vreme) v Kožentavri v Rožni dolini. Odraščeni plačajo 20 kr., otroci po 10 kr. *Igralci iz Lipe nad Vrbo*.«¹²⁷ V letih od 1895 do 1904 v *Miru* nismo zasledili poročil o uprizoritvah pasijona, vendar je v aprilski številki *Mira* leta 1905 omejeno, da je družba leta 1904 »po preteku 7 let«¹²⁸ zopet igrala.

Leta 1905 je lipška igralska družba v *Miru* ponovno vabila na uprizoritev pasijona v Tmari vasi: »Vodja igre '*Jezusovo trpljenje*' v Lipi nad Vrbo naznanja, da se bo ista postna igra predstavljala v Tomarivasi [sic!] dne 9. in 16. mal. travna t. l. vedno ob 2. uri popoldne.«¹²⁹ O dogodku je poročal *Mir*: »*Lipa nad Vrbo*. (*Pasijonska igra*.) Preteklo nedeljo, dne 16. aprila, so igrali v Otmari-vasi [sic!] zopet pasijonsko igro. Reči moramo, da smo se čudili spretnosti igralcev, ki so

¹²³ *Mir* (20. 4. 1892) 9, št. 11, str. 52.

¹²⁴ *Mir* (20. 4. 1892) 9, št. 11, str. 52.

¹²⁵ *Mir* (20. 4. 1892) 9, št. 11, str. 52.

¹²⁶ *Mir* (20. 3. 1893) 12, št. 8, str. 34.

¹²⁷ *Mir* (10. 3. 1894) 13, št. 7, str. 34.

¹²⁸ *Mir* (20. 4. 1905) 24, št. 16, str. 97.

¹²⁹ *Mir* (13. 4. 1905) 24, št. 15, str. 92.

jako imenitno nastopali [...]. Igra se vrši ravno tako, kakor je popisano v sv. pisnu. Igrajo v lastni hiši. Pot na Kalvarijo se vrši na bližnji grič, kjer stojijo trije leseni križi. Nekateri jahajo na Kalvarijo. Zaradi slabega vremena je v nedeljo pot na Kalvarijo izostal. Igrali bodo letos še enkrat in sicer na velikonočni ponedeljek. Igra dela veliko čast koroškim Slovencem.«¹³⁰ Prispevek vsebuje tudi nekaj podatkov o uprizoritvah pasijona lipških igralcev v drugih krajih: »L. 1889. so igrali v Borovljah, kjer je bilo prav veliko ljudstva navzočega, l. 1890. v Zakamnu pri Celovcu; 1891. l. v Timenici, 1892. l. v Tinjah, 1893. l. pa v Škocijanu. Igra je pisana v verzih. Sedaj je malo predelana, ker se je nahajalo v rokopisu precej robatih besed.«¹³¹

SKIOPTIČNA PREDSTAVA IN KINOMATOGRFSKE PRIREDITVE

Neugodne razmere na prelomnici stoletja in čas 1. svetovne vojne so pasijonsko gledališko dejavnost na Koroškem, z redkimi izjemami, za mnoga leta zaustavili. Pasijonsko igro na Kostanjah je npr. marca 1907 nadomestila skiop tična predstava – slike iz Kristusovega trpljenja. Vabilo je bilo objavljeno v *Miru*: »Gozdanje. Dne 22. marca zvečer ob pol 8. uri se priredi na Gozdanjah skiop tična predstava: Slike iz Kristusovega trpljenja!«¹³² Marca 1917 in marca 1918 je »H. Prechtlov Celovski kinematograf« v *Miru* vabil na kinematografske predstave »velike pasijonske igre (življenje Jezusa Kristusa)« v Prechtlovem reformkinu v Celovcu, Schulhausgasse 25.¹³³

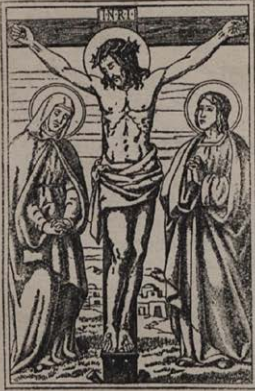
¹³⁰ *Mir* (20. 4. 1905) 24, št. 16, str. 97.

¹³¹ *Mir* (20. 4. 1905) 24, št. 16, str. 97.

¹³² Prim. *Mir* (16. 3. 1907) 26, št. 16, str. 70.

¹³³ Prim. *Mir* (23. 3. 1917), 36, št. 12, str. 48; *Mir* (15. 3. 1918), 37, št. 11, str. 58.

H. Prechtlov
Celovski kinematograf
Celovec, Schulhausgasse 25.
Pozor!
Na mnogostransko zahtevo!
Od ponedeljka dne 26. marca do
cvetne nedelje dne 1. aprila 1917
velike pasijonske igre
napravljene v Jeruzalemu in na svetih mestih
v Palestini:
Življenje Jezusa Kristusa
Prekrasna kolorirana kinematografska upri-
zoritev mladostne dobe, javnega življenja in
trpljenja Jezusa Kristusa z vlogami iz
Zgodb sv. pisma.

Predstave se vršijo:
Vsak dan ob delavnikih ob 3. uri popoldne
in na cvetno nedeljo ob 2. uri popoldne in
ob 6. uri zvečer.
Ob delavnikih ob 5. uri popoldne in ob 8. uri zvečer
ter na cvetno nedeljo ob 4. uri popoldne in ob
8. uri zvečer se vršijo predstave z navadnim
sporedom.

Velike pasijonske igre – Življenje Jezusa Kristusa, H. Prechtlov Celovski kinematograf, 1917. Vir: Mir (23. 3. 1917) 36, št. 11, str. 48.

H. Prechtlov Celovski kinematograf
Celovec, Schulhausgasse 25.

Pozor!
Na mnogostransko zahtevo!
Od ponedeljka dne 18. marca
do ovetne nedelje dne 24. marca 1918

velike pasijonske igre
(življenje Jezusa Kristusa).

Prekrasna kolorirana kinematografska uprizoritev mladostne dobe, javnega življenja in trpljenja Jezusa Kristusa **z vlogami iz Zgodb sv. pisma.** Slike so napravljene v Jeruzalemu in na svetih mestih v Palestini.

Predstave se vršijo: Ob delavnikih samo ob 3. uri popoldne, na praznik sv. Jožefa in na cvetno nedeljo ob 2. uri popoldne in ob 6. uri zvečer **samo pasijonske igre** brez drugega sporeda.

Ob delavnikih ob 5. uri popoldne in ob 8. uri zvečer ter na praznik sv. Jožefa in na cvetno nedeljo ob 4. uri popoldne in ob 8. uri zvečer se vršijo **samo predstave z navadnim sporedom** brez pasijonskih iger.

Velike pasijonske igre – Življenje Jezusa Kristusa, H. Prechtlov Celovski kinematograf, 1918.

Vir: Mir (15. 3. 1918) 37, št. 11, str. 58.

»Pozor! Na mnogostransko zahtevo! → Od ponedeljka dne 18. marca do ovetne nedelje dne 24. marca 1918 *velike pasijonske igre (življenje Jezusa Kristusa)*. Prekrasna kolorirana kinematografska uprizoritev mladostne dobe, javnega življenja in trpljenja Jezusa Kristusa *z vlogami iz Zgodb sv. pisma*. Slike so napravljene v Jeruzalemu in na svetih mestih v Palestini. *Predstave se vršijo:* Ob delavnikih samo ob 3. uri popoldne, na praznik sv. Jožefa in na cvetno nedeljo ob 2. uri popoldne in ob 6. uri zvečer → *samo pasijonske igre* ← brez drugega sporeda.

— Ob delavnikih ob 3. uri popoldne in ob 8. uri zvečer ter na praznik sv. Jožefa in na cvetno nedeljo ob 4. uri popoldne in ob 8. uri zvečer se vršijo *samo predstave z navadnim sporedom* brez pasijonskih iger.«¹³⁴ Podobnih najav v letih 1919 in 1920 v *Miru* ni bilo, saj se je v tem času poročanje osredinjal predvsem na politična vprašanja.

ZAKLJUČEK

Uprizoritve Drabosnjakovega pasijona v postnem času so bile v drugi polovici 19. in v začetku 20. stoletja pomemben del slovenskega kulturnega življenja na Koroškem. Igralske družbe na Kostanjah, v Štebnu pri Bekštanju in Lipi nad

¹³⁴ *Mir* (15. 3. 1918), 37, št. 11, str. 58.

Vrbo so omogočale stik s slovenskim jezikom, hkrati pa prispevale k duhovni prenovi in poglobljanju v Kristusovo trpljenje. Politični pritisk s strani liberalno usmerjenih lokalnih in višjih oblasti ter učiteljstva, gonja proti slovenskim župnikom in nenehna prizadevanja za napredovanje germanizacije (primer Kostanje) so kulturnikom in igralcem pasijona otežkočala delo ali ga celo onemogočali. V prispevek je vključenih mnogo navedkov iz glasila koroških Slovencev *Mir*, kjer so podani izvirni podatki o krajih in časih nastopov posameznih igralskih skupin ter pogostnosti uprizarjanja Drabosnjakove pasijonske igre nasploh. Najave dogodkov v glasilu *Mir* so nepogrešljiv vir za preučevanje pasijonskih iger na Koroškem. V literaturi mnogokrat manjkajo točni podatki o uporabljenih virih, marsikaj je posplošeno, prevzeto, nepopolno ali nejasno. Zato prispevek zavestno posega po izvirnih virih, zapisanih v času, s katerim se ukvarja. Zbrani podatki iz *Miru* ne zajemajo celote, zapolnjujejo le del vrzeli na področju raziskovanja slovenskega ljudskega gledališča na Koroškem ter služijo kot podlaga za nadgradnjo in nadaljnje raziskovanje.

Dvojezični seznam krajev: Bekšanj – Finkenstein | Borovlje – Ferlach | Čače – Saak | Črešnje – Kerschdorf | Dob – Aich | Goriče – Görttschach | Koren – Wurzen | Kostanje, Gozdanje (zast.) – Köstenberg | Kožentavra – Kirschenther | Lipa nad Vrbo – Lind ob Velden | Loga vas – Augsdorf | Malošče – Mallestig | Podturje – Neuhaus an der Gail | Rožek – Rosegg | Škocijan – St. Kanzian | Škocijanski hrib – Kanzianiberg | Štefan – St. Stefan | Timenica – Timentiz | Tinje – Tainach | Tmara vas – Emmersdorf | Zgornje jezerce – Oberjeserz | Zakamen – Stein.

Literatura

- Fikfak, Jurij (ocena, 1991). *Andrej Šušter Drabosnjak*, Zbrana bukovniška besedila I. Marijin pasijon 1811, Izdajo zasnovala in uredila Herta Lausegger, Mohorjeva družba v Celovcu 1990. *Traditiones* 20, 227–228.
- Koroški Slovenec: list za politiko, gospodarstvo in prosveto*. Dostopno na: <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:spr-24O2ENAK> (pridobljeno 10. 2. 2023).
- Kotnik, Franz, (1907). *Andreas Schuster – Drabosnjak. Sein Leben und Wirken*. Graz, Phil. Diss.
- Kotnik, Franz (1910). Beiträge zur Volksliteratur Kärntens. 60. *Programm des Staats-Obergymnasiums zu Klagenfurt*, 3–22.
- Kuret, Niko (1958). Ljudsko gledališče pri Slovencih. Za 190-letnico rojstva Andreja Šusterja Drabosnjaka (* 6. maja 1768). *Slovenski etnograf* 11, 11–48.
- Lausegger, Herta (1990). Koroško bukovništvo in Drabosnjakov Marijin Pasijon. *Andrej Šušter Drabosnjak. Zbrana bukovniška besedila I. Marijin Pasijon 1811. (Faksimile po izvodu dv. sv. dr. Pavleta Zablatnika v Celovcu z dodano prečrkovano priredbo istega besedila)*. Ur. Herta Lausegger, (Zbrana bukovniška besedila 1). Celovec: Mohorjeva založba, VII–XXI.

- Maurer-Lausegger, Herta (1992). Drabosnjakovi igri: Pastirska igra in Izgubljeni sin. *Andrej Šuster Drabosnjak. Zbrana bukovniška besedila II. Pastirska igra in Izgubljeni sin. Po izvirnih rokopisih s prečrkovano priredbo istih besedil*. Ur. Herta Maurer-Lausegger (Zbrana bukovniška besedila 2). Celovec/Ljubljana/Dunaj: Mohorjeva družba/Krščanska kulturna zveza, V–XVII.
- (2018): Avtografi Andreja Schusterja – Drabosnjaka, eniga pavra v Korotane. *Starejši mediji slovenske književnosti: Rokopisi in tiski = Slovene Literature in Old Media: Manuscripts and Printed Material*. Ur. Urška Perenič in Aleksander Bjelčević (Obdobja 37). Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, 45–53.
- (2022): Ustvarjalni opus koroškega bukovnika Andreja Šusterja Drabosnjaka (1768–1825). *Tra ricerca sul campo e studio a tavolino. Contributi per i cento anni dalla nascita dell'accademico Milko Matičetov = Med terenom in kabinetom. Ob 100. obletnici rojstva akademika Milka Matičetovega*. A cura di/ur. Marija Stanonik in Han Steenwijk. Padova: Cleup sc »Coop. Libreria Editrice Università di Padova«, 393–414.
- Mir: glasilo koroških Slovencev* (1882–1920). Dostopno na: <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:spr-PR3X7K41> (pridobljeno 10. 2. 2023).
- Ruhdorfer, Luise Maria (2007). *Das Passionsspiel »Terplenje in smrt Jezusa Kristusa«, St. Stefan bei Finkenstein, 1931*. Klagenfurt/Laibach/Wien: Hermagoras = Celovec/Ljubljana/Dunaj: Mohorjeva, cop.
- Trstenjak, Anton (1892). *Slovensko gledališče : zgodovina gledaliških predstav in dramatične književnosti slovenske*. V Ljubljani: Dramatično društvo. Dostopno na: <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-PGK6BXDE> (pridobljeno 10. 2. 2023).

Arhivski vir

Jerman, Jurij (1906): Pismo, naslovljeno na Franca Kotnika, 13. svečana 1906. Koroška osrednja knjižnica dr. Franca Sušnika Ravne na Koroškem. Kotnikova zbirka.

Povzetek

Uprizoritve pasijonske igre koroškega slovenskega ljudskega dramatika, poeta in bukovnika Andreja Schusterja Drabosnjaka (1768–1825) iz Zgornjih jezer pri Kostanjah so bile pomemben del kulturnega življenja v 19. stoletju in na začetku 20. stoletja. V drugi polovici 19. stoletja so bile ustanovljene tri koroške slovenske igralske družbe: Kostanje (pred letom 1842), Šteben pri Bekštanju (1862) in Lipa nad Vrbo (1888). Igralske skupine so v prispevku obravnavanem obdobju uprizarjale pasijon v mnogih krajih na Koroškem ter tudi v sosednji Kanalski dolini. Dogodki so prebivalstvu omogočali kulturo v slovenščini, kar je zagotovilo njeno kontinuiteto na Koroškem. Igre so potekale v postnem času, prispevale so k duhovni prenovi in bile pojmovane tudi kot poglobljanje v Kristusovo trpljenje.

Prizadevanja za germanizacijo s strani liberalno mislečih in politični pritisk (nadučitelj, županstvo, c. k. oblast) ter gonja proti slovenskim duhovnikom in

njihov izgon iz župnije (primer Kostanje) so povzročili, da je bilo na Kostanjah delo Slovenskega katoliškega izobraževalnega društva oteženo, slovenska pasijonska dejavnost se je za dolgo let zaustavila. Igralci v Lipi nad Vrbo in v Štebnu pri Bekštanju so lahko igrali pod ugodnejšimi pogoji, kar se je odražalo v pogostnih domačih nastopih in gostovanjih v drugih krajih.

Poročanje o Drabosnjakovem pasijonu v glasilu *Mir*: glasilo koroških Slovencev (1882–1920) je v središču zanimanja tega prispevka. Vključeni citati – obvestila o dogodkih in izvlečki iz poročil o dogodkih – odsevajo duh časa, dajejo informacije o pogostnosti nastopov, krajih nastopov in terminih posameznih igralskih skupin, omogočajo pa tudi vpogled v njihov specifični položaj. Napovedi prireditev in poročanje v Miru se ob številnih drugih virih izkažejo za nepogrešljive pri raziskovanju slovenske pasijonske dejavnosti na Koroškem. Pri spevek zapolnjuje del vrzeli na področju raziskovanja verske ljudske dramatike na Koroškem in je podlaga za nadaljnje raziskave.

Resümee

DRABOSNJA'S PASSIONSSPIEL IN KÄRNTEN UND DIE ZEITSCHRIFT »MIR« (1882–1920)

Aufführungen des Passionsspielles des Kärntner slowenischen Volksdramatikers, -poeten und »bukovnik« Andreas Schuster Drabosnjak (1768–1825) aus Oberjeserz/Zgornje jezerce bei Köstenberg/Kostanje waren ein wichtiger Teil des kulturellen Lebens in Kärnten im 19. und beginnenden 20. Jahrhundert. In der zweiten Hälfte des 19. Jahrhunderts wurden drei Kärntner slowenische Laientheatergruppen gegründet: Köstenberg/Kostanje (vor 1842), St. Stefan bei Finkenstein/Šteben pri Bekštanju (1862) und Lind ob Velden/Lipa nad Vrbo (1888). Die Spielgruppen führten in dem im Beitrag behandelten Zeitraum in vielen Orten Kärntens, aber auch im benachbarten Kanaltal, Passionsspiele auf. Die Veranstaltungen ermöglichten der Bevölkerung Zugang zur slowenischen Sprache, womit auch die Kontinuität des Slowenischen in Kärnten gewährleistet blieb. Die Spiele fanden in der Fastenzeit statt, trugen zu spiritueller Erneuerung bei und verstanden sich auch als Vertiefung in die Leidensgeschichte Christi.

Germanisierungsbestrebungen seitens liberal Gesinnter und der politische Druck (Oberlehrer, Gemeinde-, und k. k. Behörde) sowie Verhetzungen gegen slowenische Priester und deren Vertreibungen aus der Pfarre (Beispiel Köstenberg) erschwerten die Arbeit des Slowenischen katholischen Bildungsvereins in Köstenberg »Slovensko katoliško izobraževalno društvo«, sodass hier die slowenische Passionsspieltätigkeit für viele Jahre zum Stillstand kam. Die Spielgruppen in Lind ob Velden und in St. Stefan bei Finkenstein konnten ihre Spiel-

tätigkeit unter günstigeren Bedingungen ausüben, was sich in der Häufigkeit der Aufführungen vor Ort und in Gastaufführungen auswärts niederschlug.

Die Berichterstattung über Drabosnjaks Passionsspiele im Kärntner slowenischen Organ »Mir : glasilo koroških Slovencev« (1882–1920) steht im Fokus des vorliegenden Beitrags. Die eingebrachten Zitate – Veranstaltungskündigungen und Auszüge aus Berichten über die Veranstaltungen – widerspiegeln den Zeitgeist, geben Aufschluss über Aufführungshäufigkeit, Aufführungsorte und -zeiten der einzelnen Spielgruppen, lassen aber auch auf ihre spezifische Situation schließen. Die Veranstaltungsankündigungen und die Berichterstattung im »Mir« erweisen sich, neben vielen anderen Quellen, zur Erforschung der slowenischen Passionsspieltätigkeit in Kärnten als unverzichtbar. Der vorliegende Beitrag deckt einen Teil des Desideratums im Bereich der Erforschung religiöser Volksschauspiele in Kärnten ab und soll zu weiterer Forschungsarbeit dienen.